

ЄФВВ «Психологія» та «Соціологія»

Навчальний посібник

**Матеріали для підготовки до ЄФВВ
С4 «Психологія» та С5 «Соціологія»**

**Укладено відповідно
до чинної програми МОН**

**Харків
«Право»
2026**

УДК [159.9+316](079)
Є90

У к л а д а ч:
Л. О. Чернов

ЄФВВ «Психологія» та «Соціологія» : навч. посіб. :
Є90 матеріали для підготовки до ЄФВВ С4 «Психологія» та С5
«Соціологія» / [уклад.: Л. О. Чернов]. – Харків : Право,
2026. – 170 с.

ISBN 978-617-8759-73-5

Навчальний посібник укладено відповідно до чинної Програми предметного тесту з психології та соціології єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ) (наказ МОН №156 від 11.02.2022), що є складовою вступних випробувань для здобуття ступеня магістра. Видання систематизує базові поняття, категорії, теоретичні підходи й методологічні засади психології та соціології, які підлягають перевірці у форматі тестування, і забезпечує цілісне бачення взаємозв'язку індивідуально-психологічних і соціальних детермінант поведінки та діяльності людини.

Матеріал структуровано відповідно до тематичних блоків програми, з акцентом на ключових визначеннях, класифікаціях, провідних теоретичних ідеях, типових причинно-наслідкових зв'язках і смислових відмінностях між близькими поняттями, які підлягають перевірці у форматі тестування. Окрему увагу приділено методологічній грамотності в роботі з емпіричними даними та коректній інтерпретації соціально-психологічних явищ, що є важливими для успішного виконання тестових завдань.

Видання призначене для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та бакалаврів, які планують вступати до магістратури й готуються до складання ЄФВВ із психології та соціології. Посібник може використовуватися як основний матеріал для самопідготовки, повторення і систематизації знань напередодні іспиту.

УДК [159.9+316](079)

ISBN 978-617-8759-73-5

© Чернов Л. О., укладання, 2026
© ТОВ «Видавничий дім
«Право», 2026

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ	6
1.1 Психологія та соціологія у структурі сучасних наук.....	6
1.1.1 Об'єкт, предмет психології. Психіка як об'єкт психології. Психічні явища як предмет психології.	6
1.1.2 Об'єкт, предмет соціології. Суспільство як об'єкт соціології. Соціальна взаємодія як предмет соціології.....	8
1.1.3 Функції соціології.	10
1.1.4 Трансформація уявлень про предмет психології. Історичне формування предмета психології.	12
1.1.5 Трансформація уявлень про предмет соціології.....	14
1.1.6 Структура та основні галузі психології. Фундаментальна та прикладна психологія.	16
1.1.7 Рівні соціологічного знання.	18
1.2. Основні категорії психології та соціології.....	20
1.2.1. Поняття «психіка» та її сутність. Функції психіки.	20
1.2.2. Співвідношення понять «соціальне» і «суспільне».	21
1.2.3. Співвідношення понять «людина», «індивід», «особистість» та «індивідуальність».	21
1.2.4. Біологічні передумови, соціальні умови та чинники психічного розвитку особистості.	22
1.2.5. Мотиви та мотивація особистості. Потреби, інтереси, переконання, ідеали. Спрямованість особистості.	24
1.2.6. Цінності та ціннісні орієнтації особистості. «Життєві стратегії».	25
1.2.7. Самоактуалізація та самореалізація особистості.	26
РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ	28
2.1 Соціологічна та психологічна думка XIX ст.	28
2.1.1 Позитивізм Огюста Конта. Концепція співвідношення суспільства та індивіда.....	28
2.1.2 Психологія натовпу Гюстава Лебона. Класифікація натовпів, характеристики натовпу.....	29
2.1.3 Теорія наслідування Габрієля Тарда. Психологічний механізм наслідування як ключ до пояснення соціальної поведінки.	30
2.1.4 Органіцизм та еволюціонізм у теорії Герберта Спенсера.	32
2.2 Соціологічна та психологічна думка кінця XIX – початку XX ст.	34
2.2.1 Інтераціоналізм. Теорія «дзеркального Я» Чарльза Хортон Кулі. Символічний інтераціоналізм Джорджа Герберта Міда. Аналіз динаміки «Я».	34
2.2.2 Психоаналітична теорія Зигмунда Фройда. Вчення про сексуальність: лібідо, сублімація, витіснення. Структура особистості. Соціологічні аспекти психоаналізу. .	36
2.2.3 Індивідуальна психологія Альфреда Адлера. Комплекс меншовартості.	38
2.2.4 Аналітична психологія Карла Густава Юнга. Структура особистості. Архетипи колективного несвідомого.	39
2.2.5 Розуміюча соціологія Макса Вебера. Теорія соціальної дії. Типи соціальної дії. Типи легітимного панування.....	42
2.2.6 Еміль Дюркгайм про суспільні норми і цінності. Поняття аномії. Проблема розрізнення нормальних і патологічних явищ. Типи самогубств.....	43
2.2.7 Теорія соціальної поведінки Вільфредо Парето. Теорія еліт. Циркуляція еліт як елемент підтримки соціальної рівноваги.	44

2.3 Психологічна та соціологічна думка другої половини	
XX – початку XXI ст.	46
2.3.1 Дж. Морено: соціометрична революція, психодрама. Неофрейдизм (Е. Фромм, Е. Еріксон). Класичний біхевіоризм (Дж. Уотсон, І. Павлов, Б. Скіннер) та необіхевіоризм (А. Бандура). Гуманістична психологія (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, І. Ялом). Генетична психологія Ж. Піаже.....	46
2.3.2 Специфіка структурно-функціональної теорії Толкотта Парсонса. Концепція соціальної дії. Соціалізація і соціальний контроль як механізми інтеграції індивіда до соціальної системи. Функціональний аналіз Роберта Мертона. Р. Мертон про соціологічні теорії середнього рівня. Феноменологічна соціологія Альфреда Шюца: поняття життєвого світу та повсякденності.....	49
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ	52
3.1 Планування та забезпечення якості дослідження.....	52
3.1.1 Наукові дослідження: різновиди, проблема, мета, завдання, об'єкт, предмет.....	52
3.1.2 Програма дослідження структура документа, основні пункти, етапи дослідження. Тлумачення, концептуалізація, операціоналізація основних понять дослідження. Гіпотези дослідження.	53
3.1.3 Вибірковий метод: генеральна сукупність, вибірка, основні вимоги до формування вибірки, методи формування.....	54
3.1.4 Якість інформації: репрезентативність, валідність, надійність. Типи валідності, валідизація. Забезпечення надійності.	55
3.2 Методи збору інформації.....	57
3.2.1 Спостереження: види, переваги і недоліки, роль спостерігача.	57
3.2.2 Експеримент: види, планування, внутрішня і зовнішня валідність.	58
3.2.3 Методи опитування: анкетування, інтерв'ювання. Анкетування. Анкета. Формулювання питань і відповідей в анкеті. Інтерв'ювання.	60
3.2.4 Експертні опитування: пошук, відбір та підготовка експертів. Види і процедури експертного опитування.	62
3.2.5 Соціометрія: особливості застосування та інструментарію, соціометричні індекси, матриці та соціограми.	63
3.2.6 Аналіз документів. Контент-аналіз.	65
3.3 Методи аналізу емпіричних даних.	66
3.3.1 Вимірювання (за С. Стівенсом): визначення, види, рівні, шкали.	66
3.3.2 Описова статистика. Міри центральної тенденції та міри варіації для шкал різних типів. Точкове та інтервальне оцінювання. Довірчий інтервал.	68
3.3.4 Лінійна регресія (парна та багатовимірна).	72
РОЗДІЛ 4. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ	75
4.1. Особистість як об'єкт та суб'єкт соціальних відносин.....	75
4.1.1 Соціалізація особистості: сутність, етапи, механізми. Суб'єкти і агенти соціалізації. Поняття ресоціалізації.	75
4.1.2 Девіантна поведінка особистості. Поняття та види девіацій. Суїцидальна та залежна поведінка. Булінг. Мобінг. Ейджизм. Рівні девіантної поведінки. Соціальні та психологічні чинники девіантної поведінки. Профілактика девіантної поведінки.	80
4.1.3 Соціальні статуси: поняття та види. Соціальні ролі поняття та види. Структура ролі за В. Ядовим. Маргінальність соціальних ролей.	89

4.1.4	Стать і гендер. Маскулінність. Фемінінність. Андрогінність. Гендерна ідентичність. Кризи гендерної ідентичності. Гендерні стереотипи: поняття та види. Гендерна рівність і дискримінація. Сексизм. Фемінізм.....	94
4.2.	Особистість у життєвому та професійному просторі.....	102
4.2.1	Гра, навчання, праця як види діяльності. Професійна діяльність: поняття та етапи професіоналізації. Мотивація та стимулювання професійної діяльності. Професійне вигорання. Поняття професійних криз.	102
4.2.2	Спілкування як соціально-психологічний феномен. Спілкування як обмін інформацією. Комунікатор, реципієнт, канал передавання інформації. Комунікативні бар'єри. Спілкування як сприймання, розуміння та оцінка партнерів спілкування. Механізми міжособистісного сприймання. Каузальна атрибуція. Атитюд як соціальна установка. Спілкування як взаємодія.	109
4.2.3	Конфлікт і конфліктна ситуація. Види конфліктів. Рольові конфлікти. Стили поведінки в конфлікті. Запобігання та розв'язання конфліктів у різних сферах життєдіяльності.	116
4.2.4	Соціальна організація як формальна група: характеристики, структура, функції організації. Управління. Управлінська діяльність. Лідерство та керівництво. Типологія лідерства. Стили керівництва. Корпоративна культура.	123
4.2.5	Характеристика і актуальні проблеми сучасної сім'ї. Функції сім'ї. Види сім'ї. Шлюб і шлюбні стосунки. Сімейні кризи.	131
РОЗДІЛ 5. ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА		140
5.1	Група як структурний елемент суспільства.....	140
5.1.1	Поняття та головні ознаки соціальної групи. Класифікація соціальних груп.....	140
5.1.2	Поняття великої соціальної групи. Класифікація великих соціальних груп. Натовп як велика стихійна група. Основні характеристики та типологія натовпу, соціально-психологічні особливості окремих його різновидів. Етнічні групи. Форми існування етносів та основні етнічні процеси. Поняття етнічної ідентичності та свідомості.	141
5.1.3	Поняття малої групи. Класифікація малих соціальних груп. Структура малої групи. Динамічні процеси в малій групі. Соціально-психологічний клімат групи. Конформізм, конформна поведінка і конформність. Згуртованість.	147
5.2	Соціальні та психологічні характеристики й форми організації суспільних процесів і явищ.....	152
5.2.1	Суспільна свідомість. Масова свідомість. Групова свідомість. Індивідуальна свідомість. Механізми соціально-психологічного впливу.....	152
5.2.2	Поняття соціального інституту. Основні функції та характерні ознаки. Види соціальних інститутів.....	155
5.2.3	Соціальна стратифікація та соціальні нерівності. Основні критерії соціальної стратифікації. Види нерівності.	158
5.2.4	Соціальна мобільність: поняття, типи, механізми, соціальні та психологічні чинники. Міграція як вид просторової мобільності: сутність, соціальні та психологічні характеристики.....	161
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА		166

Навчальне видання

ЄФВВ «Психологія» та «Соціологія»

Навчальний посібник

**Матеріали для підготовки до ЄФВВ
С4 «Психологія» та С5 «Соціологія»**

**Укладено відповідно
до чинної програми МОН**

Укладач:

Чернов Леонід Олександрович

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 05.03.2026. Формат 70×100/16.
Ум. друк. арк. 13,7. Обл.-вид. арк. 14. Тираж 100 пр. Зам. № 594

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

Е-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
Е-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017